

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Cinsiyet Perspektifinden Risk Alma Davranışı ve İnternet Bağımlılığı

Risk-Taking Behavior and Internet Addiction from Gender Perspective

Nefise Ladikli ¹, Neylan Ziyalar ²

1. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul
2. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul

ABSTRACT

Objective: This research aims to examine risk-taking behaviors and internet usage within the context of gender, to reveal possible connections between internet addiction and risk-taking behaviors in certain areas of daily life.

Method: 539 participants, 260 (48.2%) female and 279 (51.8%) male, participated in the study. Participants were administered a sociodemographic form, a Domain-Specific Risk Attitude Scale (DOSPERT) to examine risk-taking behaviors and Internet Addiction Scale (IAS) to evaluate level of internet addiction.

Results: There was a statistically significant difference between mean rank scores of men's and women's risk-taking behaviors. It was observed that, men had high mean score in ethics in everyday life, gambling and security, and women had high mean score in social sub-dimension. There was no significant difference between the mean scores of IAS. A positive correlation was found between IAS and whole sub-domains of DOSPERT. In order to determine the effect of gender in this correlation, the dataset splitted by gender groups were analyzed and a significant correlation was found between the sum of women's and men's IAS and DOSPERT domain scores.

Conclusion: The average internet users has lower averages in all areas of risk taking behavior than internet addicts and individuals at risk of internet addiction.

Keywords: Risk-taking behavior, addiction, attitude to computers, health risk behaviors

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, cinsiyet değişkeni kapsamında risk alma davranışlarını ve internet kullanımını incelemeyi, internet bağımlılığı ile gündelik hayatın belirli alanlardaki risk alma davranışları arasındaki olası bağlantıları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Yöntem: Araştırmaya 260'ı (%48,2) kadın, 279'u (%51,8) erkek 539 kişi katılmıştır. Katılımcılara sosyodemografik form, risk alma davranışlarının incelenebilmesi için Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği (BARTÖ), normal ve riskli internet kullanımı ile internet bağımlılığının değerlendirilebilmesi için İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ) uygulanmıştır.

Bulgular: Kadın ve erkeklerin risk alma davranışları alt boyutlarına ait sıra ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. Erkeklerin gündelik yaşamda etik, şans oyunları ve güvenlik alt boyutunda, kadınların ise sosyal alt boyutta yüksek ortalamaya sahip olduğu, internet bağımlılığı puanlarının ortalamaları arasında ise anlamlı bir farklılığın bulunmadığı görülmüştür. İnternet bağımlılığı ile risk alma davranışı alt boyutlarının tamamı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Söz konusu ilişkide cinsiyetin etkisini görebilmek adına cinsiyet gruplarına göre ayrılan veri analiz edilmiş, kadınların ve erkeklerin İBÖ toplam puanları ile BARTÖ alt boyut toplam puanlarının tamamı arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortalama internet kullanan grubun tüm risk alma davranışı alanlarında, internet bağımlısı ve internet bağımlılığı riski altındaki bireylerden daha düşük ortalamalara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Risk alma davranışının internet bağımlılığı düzeyine göre değişkenlik gösterdiği ve internet bağımlılığı ile risk alma davranışları arasındaki ilişkinin cinsiyet gruplarına göre farklılaştığı ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Risk alma davranışı, bağımlı, bilgisayarlara tutum, tehlikeli davranış

GİRİŞ

Genel bir terim olarak risk, %0'dan fazla fakat %100'den az kayıp ihtimalini ifade etmektedir (1). Davranış bilimi özelinde ele alındığında ise risk, sonucunda bir hastalık ya da bir bozukluğun yahut herhangi olumsuz ve nahoş bir neticenin ortaya çıkma olasılığı olan durum, eylem veya davranışla bağlantılı olarak kayıp yaşama ya da zarar görme ihtimali olarak tanımlanmaktadır (2). Riske ilişkin olarak literatürde yer alan çeşitli tanımlamalar insan hayatı ve doğası göz önünde bulundurularak bir bütün olarak değerlendirildiğinde; bireyi zarara, kayba uğratma ihtimali olan, birey üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir negatif sonuca, kötü bir duruma sebep olabilecek ya da sonucunda kişinin kayıplarının elde edeceği kazançtan fazla olacağı her türlü unsurun ve durumun risk olarak kabul edilebileceği açıktır.

Risk ve risk alma, aynı temel üzerine kurulu ve aynı sonuçlara sahip kavramlar gibi görünse de ince bir çizgiyle ayrılmaktadır; risk, kayıp ve her türlü zarar olasılığını içeren bir durum iken risk alma davranışı, kayıp ve zarar söz konusu olduğu bilinmesine rağmen tehlikeli bir davranışa yönelik bilinçli tercihtir. Yani kişiyi "risk" ile karşı karşıya bırakabilecek bilinçli her eylem risk alma davranışını oluşturmaktadır (3).

Hayatta kalmanın kaçınılmaz bir parçası olan risk alma davranışı, bireyin yaşamını, mevcut durumunu, yaşamının herhangi bir ögesini tehdit eden bir duruma maruz kalmasının olası bir sonucu (4), tehlikeli ya da yüksek derecede şansa bağlı aktivite veya davranışlarla gereksiz meşgul olma örüntüsü (2) veya potansiyel negatif sonuçları yahut olası kayıp durumu, pozitif sonuçlar ya da kazanç ihtimaliyle dengelenmiş herhangi bir davranışta bulunma (5) gibi farklı bakış açılarıyla çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. Söz konusu tanımlamalardan risk alma davranışının, şans veya olasılık faktörünün etkisiyle hem negatif hem de pozitif sonuçları olabilecek ya da sonucunda kayba uğranılsa da yan kazançların da elde edilebileceği bir olgu olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Kar-zarar hesabına benzer bu değerlendirmede dikkate değer olan nokta, pozitif sonuçların anlık veya nispeten kısa bir sürelik olmasına karşın negatif sonuçların daha ciddi ve uzun süreli olma ihtimalidir (6,7). Risk alma davranışı akut veya kronik hasar durumuna göre de değerlendirilmiştir: kumar oynama gibi davranışlar çoğu zaman gerçekleştirildiği seferle sınırlı olmak üzere zarara yol açarken, sigara tüketimi gibi davranışların sonucundaki hasar zamana yayılarak uzun vadede ortaya çıkabilmektedir. Bu esnada herhangi bir yönden riskli olduğu bilinen davranışa ilişkin risk değerlendirmesi, süre ve görünür etkiler bakımından çarpıtılmış bir nitelik taşıyabilmektedir (8).

Risk alma davranışının kökeni araştırıldığında, konu etrafında şekillenmiş bazı görüşler dikkat çekmektedir. Gözlemlenebilen her davranışın, organizmada bulunan mekanizmaların ve bu mekanizmaları harekete geçiren organik ya da çevresel etkenlerin bir ürünü olduğunu savunan evrimsel bakış açısına göre, risk alma davranışı da gözlemlenebilir bir davranış olarak organizmadaki mekanizmanın genetik temelleri olan bir üründür. Organizma, türlerin hayatta kalabilmek ve varlığını devam ettirebilmek için kendi içinde ve türler arasındaki mücadelesinin, eş seçimi, üreme, yavru yetiştirme, cinsiyet rolleri gibi yaşamsal süreçlerin bir parçası olan risk alma davranışı sonucunda kazanç elde edebildiği ve kayba uğramadığı takdirde ya da uğradığı kaybın derecesince devamlılık gösterebilecektir (9,10).

Nöropsikolojik araştırmalarda risk alma davranışı, öncelikli olarak ventromedial prefrontal korteks ile bağlantılandırılmakta ve amigdala ile insulanın da risk alma davranışında rol oynadığı, dopamin d3 ve d4 reseptörlerinin risk alma ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (11–13). Kişilik özelliklerine yönelik görüşlerde

risk alma davranışının dışadönük kişilik tipinin bir niteliği (14–16) ya da mizacın bir bileşeni olarak dürtüsellik (17) ve müstakil bir kişilik özelliği olarak heyecan arama (18–20) gibi farklı kavramlar altında incelendiği görülmektedir. Ek olarak, risk alma davranışının gelişiminde inanç, tutum ve beklentiler gibi kişisel faktörlerin yanı sıra kaygı ve duygudurum bozuklukları, madde kullanımı gibi psikopatolojilerin de rol oynadığı bilinmektedir (21,22).

Cinsiyet gruplarının risk alma davranışı gösterme eğilimlerine ilişkin kalıpyargılar, erkeklerin kadınlardan daha fazla risk aldıkları ve kadınların risken kaçınma eğilimlerinin erkeklerden daha fazla olduğu yönündedir (23). Konu ile ilgili olarak cinsiyet ekseninde yapılmış çalışmaların da bu kalıpyargıyı doğrular yönde olduğu görülmektedir: Kadınlar daha az riskli ve daha seyrek agresif davranış sergilemekte, özellikle sağlık, eğlence ve kumar alanlarındaki riskli davranışlardan erkeklere nazaran daha az zevk almakta, risk alma davranışları erkekler arasında daha yaygın olarak görülmekte, alkol ve madde kullanımı gibi sağlık alanındaki riskli davranışların yanında finans ve şans oyunları alanlarında da risk alma davranışlarının erkeklerde daha fazla olduğu bildirilmektedir (24–27).

Günümüzde hayatın neredeyse her alanında işlevsel bir araç ve birçok iş ve işlemin vazgeçilmez bir ögesi haline gelen internet, kullanıcılarına sunduğu tüm faydalı özelliklerin yanında her geçen gün yeniden değerlendirmeye ve tartışmaya açılan gizlilik, şeffaflık, gerçeklik, güvenlik ve korunma etmenlerinden hareketle sayısız siber tehdit unsurunu da içinde barındırmaktadır. İnternet kullanıcılarının çevrimiçi dünyada buldukları sahalarda kullandıkları uygulamalar, cihazlarına indirdikleri dosyalar, paylaştıkları kişisel bilgiler ve bu bilgileri paylaştıkları kişi ve siteler hakkında bilgili, bilinçli ve kontrollü olmaları mutlak bir gerekliliktir. Aksi durumda kullanıcılar için doğrudan ya da dolaylı olarak irili ufaklı birçok risk söz konusudur; üstelik bu riskler çocuk, ergen ve yetişkinlerin tamamı için söz konusu olabilecek yaygınlıktadır. Bahse konu riskler fiziksel, sosyal, psikolojik ve güvenlik boyutlarında ele alınabilir. Bunun yanında belli davranışsal kategoriler halinde de incelenebilir: müstehcen içerik ve pornografi, dolandırıcılık, şiddet ve nefret eğilimli içerikler, siber zorbalık, takip, taciz ve şantaj (28). Aynı zamanda internetin zararlı davranış ve eğilimlere özendirici içerikler barındırıyor oluşu da özellikle genç yetişkinler için bir risktir (29). Bu noktada, çok çeşitli risk unsuruyla internetin kullanıcılarını bir risk alma davranışının mağduru ya da bir risk alma davranışının faili haline getirebilmesi ihtimali yadsınamaz bir gerçekliktir.

İnternet bağımlılığı olan kişilerin, açık veya örtük birçok olumsuz durum ve sonuçla karşılaşmalarına rağmen yoğun internet kullanımlarını sürdürmekte oldukları, bu sürdürme eğiliminin tıpkı madde bağımlılığı ve patolojik kumar oynamada da olduğu gibi karar verme mekanizmasında bir bozulmaya işaret ettiği bilinmektedir (30). İnternet kullanımında kontrolün yitilmesi bir kişilik özelliği olarak risk alma, heyecan arama, düşük öz kontrol, dürtüsellik gibi çeşitli karakteristiklerle ilişkilendirilmektedir (31,32). Güdülenmeyi arttıran motivasyonel sistemlerde aktifleşme ve kazanca yönelik ipuçlarına yönelik dikkat ile kazanca yönelik duygusal tepkide artışla ilişkilendirilen yenilik arayışı, risk alma davranışının bir bileşeni olarak görülmektedir; yenilik arayan kişilik, ödül veya kazanca yönelik yüksek uyarılmışlıkla gelecekteki muhtemel sonuçları dikkate almaksızın sürekli olarak yeni deneyim arayışındadır ve bununla bağlantılı olarak riskli davranışlara katılmaktadır (33,34). İlgili literatürde yenilik arayışı ve risk alma davranışının madde kullanım bozukluğu, patolojik kumar oynama ve ergen popülasyonda internet bağımlılığı ile ilişkilendirildiği görülmektedir (35–39). Başat çalışmalarda risk alma davranışı ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkilendirilen heyecan arama, daha sonra gerçekleştirilen araştırmalarda internet bağımlılığı ve problemleri internet kullanımıyla da ilişkili bulunmuştur (40–43).

Literatürden elde edilen bilgiler ışığında tasarlanan bu araştırmada kadın ve erkeklerin risk alma davranışları gündelik hayatın hangi alanında yoğunlaştığı, risk alma davranışı ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Cinsiyet değişkeninin olası ilişki üstünde nasıl bir etkisi olduğu, ve internet bağımlısı olan, bağımlılık riski taşıyan ve ortalama seviyede internet kullanan kişilerin risk alma davranışları farklılaşıp farklılaşmadığı sorularına yanıt aranmaktadır:

YÖNTEM

Çalışma, internet bağımlılığı ile gündelik hayattaki risk alma davranışları arasındaki bağlantıyı cinsiyetler özelinde incelemeye yönelik olarak nicel yöntem ve örneklemeden elde edilen sonuçları evrene genelleyerek çıkarımlar yapabilmek adına tarama deseni çerçevesinde tasarlanmıştır.

Örneklem

1 Ocak – 31 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışmanın evreni internet kullanan yetişkinlerdir. Örneklem, kolay örnekleme yöntemi ile erişilen ve anketi katılmayı kabul eden 570 aktif internet kullanıcılarından oluşmaktadır. Analiz sürecinde, 31 kişi baştan savma yanıtlar vermeleri ve/veya anket formunun önemli bir kısmını boş bırakmış olmaları sebebiyle veri setinden çıkarılmıştır. Son noktada çalışma 539 kişilik örneklem ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar rastlantısal olarak seçilmiştir. Çalışmaya seçim kriteri; 18 yaş üstü aktif internet kullanıcısı olmaktır. Bilgilendirilmiş onam ile çalışmaya gönüllü olarak katılmayı ve verdikleri bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılacağını kabul eden kişiler katılımcı olarak kabul görmüştür.

İşlem

Helsinki Deklerasyonu Prensipleri gözetilerek planlanan çalışma, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulunun 10/11/2017 tarih, 423634 sayılı kararınca etik açıdan uygun bulunmuştur. Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Çalışmada kullanılan veri, üç ölçüm aracı ile toplanmıştır. Ölçüm araçlarından ilki, katılımcılara yönelik bilgileri içeren bir sosyodemografik form, ikincisi risk alma davranışlarının incelenebilmesi için uygulanan Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği (BARTÖ) (44,45), üçüncüsü ise normal ve problemlı internet kullanımı ve internet bağımlılığının değerlendirilebilmesi için kullanılan İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ)(46)'dir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak sosyodemografik form, BARTÖ ve İBÖ uygulanmıştır.

Sosyodemografik Form

Bağımlı değişkenler üzerinde etkisi olabileceği düşünülen demografik bilgilere ilişkin olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan 23 sorudan oluşmuştur. Sorular, katılımcılara yönelik bilgiler ile katılımcıların internet ve sosyal medya kullanımına ilişkin çeşitli belirteçleri içermektedir. Veri toplama anketinin ilk bölümünü oluşturan formda; cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, ders saatleri dışında gelir getiren bir işte çalışılıp çalışılmadığı, yıl bazında interneti aktif olarak kullanım süresi, interneti kullanım amaçları, ortalama saat bazında günlük internet kullanım süresi, internetin en sık kullanıldığı saat aralığı, internete en çok hangi aletten ve hangi ağlardan bağlanıldığı, internet aracılığıyla karşılaşılan kötü bir olayın olup olmadığı, sosyal medya kullanımı ve en sık kullanılan sosyal medya sitesi, yıl bazında sosyal medyayı aktif olarak kullanım süresi, sosyal medyayı kullanım amacı, ortalama saat bazında günlük sosyal medya

kullanım süresi, sosyal medyanın en sık kullanıldığı saat aralığı, sosyal medyada etkileşimde bulunulan kişi sayısı, sosyal medya aracılığıyla karşılaşılan kötü bir olayın olup olmadığı sorulmuştur.

Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği (BARTÖ)

Bireylerin sergiledikleri risk alma davranışlarına odaklanan Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği (BARTÖ), Weber ve arkadaşları (47) tarafından geliştirilen Domain-Specific Risk Attitude Scale'in (DOSPERT) Türkçe uyarlamasıdır. Ölçeğin Türk örnekleme uyarlaması, yüksek lisans tezi kapsamında Öner (44) tarafından, tamamı üniversite öğrencilerinden oluşan 1048 kişilik örneklem ile yapılmıştır. Beşli likert tipi bir ölçek olan DOSPERT'in asıl ölçek formu 40 madde ve altı alt boyuttan oluşmaktadır (47). Ölçeğin farklı kültürlere de hitap edebilmesi için 2006 yılında yapılan bir çalışma ile yedili likert forma çevrilerek 30 maddeye indirilmiştir (45). Ölçeğin Türk örnekleme uyarlanması için ise çeviri işleminin ardından Türk kültürüne uyumluluk gözetilerek 18 alternatif madde eklenmiştir. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile Türkçe BARTÖ'nün sekiz alt boyuta sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları 0,57 ve 0,77 arasında olup ölçeğin tümü için elde edilen iç tutarlık katsayısı 0,89'dur. Ölçeğin test-tekrar test yoluyla hesaplanan kararlılık katsayısı 0,95'tir. Yapı geçerliğini test etmek için uygulanan Sosyal Beğenirlik Ölçeği (48) ile korelasyon sonuçları 0,09'dur. BARTÖ'nün geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen sonuçlar, ölçeğin geçerli, güvenilir ve Türk üniversite öğrencilerinin risk alma davranışlarını ölçme için kullanılmaya uygun olduğunu göstermiştir (44). Bu çalışma için toplanan veriden ölçeğin tümü için elde edilen iç tutarlık katsayısı 0,88'dir. Ulaşılan katsayı, ölçeğin bu çalışmanın örnekleminde kullanıma uygun, güvenilir ve tutarlı olduğunu göstermektedir.

Ölçek, dört soruluk okulda etik dışı davranışlar, dört soruluk gündelik yaşamda etik dışı davranışlar, dört soruluk yatırım, dört soruluk şans oyunları, üç soruluk sağlık, beş soruluk güvenlik, sekiz soruluk eğlence alt boyutu ve sekiz soruluk sosyal alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte ters yönlü puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçeğe verilen cevaplar 1=hiç uygun değil ve 5= çok uygun arasında değerlendirilmektedir. Alınabilecek en düşük puan 40, en yüksek puan ise 200'dür. Ölçekten alınan yüksek puan, riskli davranışlara ilişkin eğilimin yüksek olduğunu, düşük puan ise riskli davranış eğiliminin düşük olduğunu göstermektedir (44). Ölçeğin uyarlama çalışmaları esnasında okulda etik dışı davranışlar ve gündelik yaşamda etik dışı davranışlar alt boyutları "okulda etik" ve "gündelik yaşamda etik" şeklinde anılmış, çalışmamızda alt boyutun ifade ettiği anlamı karşılamak adına "okulda etik dışı davranışlar" ve "gündelik yaşamda etik dışı davranışlar" olarak yer verilmiştir.

İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ)

İBÖ, internet kullanım özelliklerine göre işlevsellikteki belirgin bozulmayı ortaya koymayı ve bu yolla internet bağımlılığını ölçmeyi amaçlayan, bunun yanında ölçekten alınan toplam puanlara göre riskli internet kullanımı ile ortalama internet kullanımını belirlemeye, bağımlılık, riskli kullanım ve normal ölçüde kullanımı ayırmaya yarayan bir ölçektir. Ölçek, Young (49) tarafından DSM-IV'daki "Patolojik Kumar Oynama" tanı kriterlerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Başlangıçta sekiz sorulu bir tanılama anketi halindeki ölçek sonradan 12 yeni madde ilavesi ile 20 maddeli bir ölçme aracına evrilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Çakır Balta ve Horzum (46) tarafından 250 üniversite öğrencisine uygulanarak yapılmış, elde edilen 0,90 Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ile Türk örnekleminde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak literatüre kazandırılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0,91 olarak bulunmuş, seçilen örnekleminde kullanıma uygun, tutarlı ve güvenilir bir araç olduğu görülmüştür.

Beşli likert tipi 20 maddeden oluşan ölçekte katılımcılara günlük internet kullanım rutinlerine, sosyal hayata, üretkenliğe, uyku düzenine ile çeşitli duygulara yönelik sorular yöneltilmektedir. Ölçeğe verilen cevaplar 1=hiçbir zaman ve 5= her zaman arasında değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan 100 olup, puan arttıkça internet kullanımının bağımlılığa dönüştüğü anlaşılmaktadır. Ölçekten alınan puanlar üç kesme noktası ile ayrılmıştır. Buna göre, 20-39 puan arası ortalama ve kontrollü internet kullanımını, 40-69 puan arası bağımlılık riski taşıyan problemlili internet kullanımını, 70-100 puan arası ise internet bağımlılığını göstermektedir (50).

Veri Analizi

Elde edilen veri, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 23. sürüm ile analiz edilmiştir. Öncelikle sosyodemografik değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri hesaplanmıştır. Daha sonra bağımlı değişken kategorisindeki ölçek alt boyutlarına ait toplam puanların, bağımsız değişken olarak alınan cinsiyet değişkenine göre normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Kişi sayısı 50'den fazla olduğundan Kolmogorov-Smirnov Testi (KS) sonucu dikkate alınarak, hiçbir alt boyutta dağılımın normal olmadığı anlaşılmıştır. Devamında 0,05 hata oranı kıstas alınarak, ölçek puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis ve Ki Kare testleri uygulanmıştır. İBÖ alt boyutları ile BARTÖ alt boyutlarından elde edilen toplam puanlar arasındaki olası ilişkinin belirlenmesi için Spearman-Brown sıra farkları korelasyon katsayısından faydalanılmıştır.

Tablo 1: BARTÖ alt boyutlarının ve İBÖ toplam puanının cinsiyet kategorileri açısından normallik sınaması

Değişken	Cinsiyet	KS	sd	p
BARTÖ Okulda Etik	Kadın	0,129	260	0,000***
	Erkek	0,148	278	0,000***
BARTÖ Gündelik Yaşamda Etik	Kadın	0,379	260	0,000***
	Erkek	0,289	278	0,000***
BARTÖ Yatırım	Kadın	0,142	260	0,000***
	Erkek	0,134	278	0,000***
BARTÖ Şans Oyunları	Kadın	0,369	260	0,000***
	Erkek	0,265	278	0,000***
BARTÖ Sağlık	Kadın	0,260	260	0,000***
	Erkek	0,227	278	0,000***
BARTÖ Güvenlik	Kadın	0,101	260	0,000***
	Erkek	0,118	278	0,000***
BARTÖ Eğlence	Kadın	0,074	260	0,002**
	Erkek	0,072	278	0,001***
BARTÖ Sosyal	Kadın	0,079	260	0,001***
	Erkek	0,075	278	0,001***
BARTÖ Genel Toplam Puanı	Kadın	0,063	260	0,015*
	Erkek	0,073	278	0,001***
İBÖ Toplam Puanı	Kadın	0,071	260	0,003**
	Erkek	0,102	278	0,000***

*** p<0,001 , ** p<0,01 , * p<0,05; BARTÖ: Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği

BULGULAR

Çalışmaya yaşları 18-53 (ort.=23,06±4,18) arasında değişen, 260'ı (%48,2) kadın, 279'u (%51,8) erkek 539 kişi katılmıştır. Katılımcıların 502'sinin (%93,1) bekar, 37'sinin (%6,9) evli olduğu saptanmış, 258'inin (%47,9) lise, 35'inin (%6,5) ön lisans, 176'sının (%32,7) lisans ve 70'sinin (%13)

lisansüstü mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar 2-25 yıl arasında (ort.=9,88±3,49) değişen süredir internet kullanıcısı olduklarını ve interneti en sık elektronik postalarını kontrol etmek için (%13,8) kullandıklarını belirtmiş, bu amacı birbirine yakın oranlarda şu seçenekler takip etmiştir: Bilgi almak için (%13,4), sosyal medyaya girmek için (%13), araştırma yapmak için (%12,4), dizi-film izlemek için (%12,1), müzik dinlemek için (%11,9), haber okumak için (%11,1). Kullanım amaçlarında son iki sırada ise çalışmak için (%6,5) ve oyun oynamak için (%5,9) seçenekleri yer almıştır. Katılımcıların günlük ortalama internet kullanım süreleri en az bir, en fazla 15 saattir (ort.=5,03±2,86). 539 katılımcının 481'i (%89,2) sosyal medya kullanmakta, 58'i (%10,8) ise sosyal medya kullanmamakta olup, sosyal medyayı öncelikli olarak bilgi edinmek ve gündemi takip etmek (%33) için kullanıyor olduklarını beyan etmişlerdir. Katılımcılar en az 1, en fazla 16 yıllık (ort.=7,18±2,65) sosyal medya kullanıcısıdır. Günlük sosyal medya kullanım süresi ise 1 saat ila 15 saat arasında (ort.=2,81±2,29) değişmektedir. Sosyal medyada ilişki kurdukları kişi sayısı için katılımcıların %36,4'ü 250 kişi ve üstünde, %32,3'ü 100-250 kişi arasında, %31,3'ü ise 100 kişiden az yanıtını vermiştir. Katılımcılara internetteki muhtelif mecralar ve sosyal medya üzerinden kötü bir olay yaşamış olma durumu sorulmuş, 86 kişi (%16) internet aracılığıyla başına kötü bir olay geldiğini, 26 kişi ise (%5,3) sosyal medya aracılığıyla kötü bir olay yaşadığını iletmiştir.

Cinsiyet gruplarının hangi riskli davranış alanlarında farklılaştığını tespit için yapılan Mann-Whitney U testi sonucu, kadın ve erkek katılımcıların gündelik yaşamda etik dışı davranışlar (U=31350,00; Z=-3,13; p<0,01), şans oyunları (U=26496,00; Z=-6,10; p<0,001), güvenlik (U=25098,00; Z=-6,21; p<0,001) ve sosyal (U=30777,00; Z=-3,05; p<0,01) alandaki risk alma davranışları açısından farklılaştıklarını göstermektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında, gündelik yaşamda etik dışı davranışlar ($\bar{X}$ =287,63), şans oyunları ($\bar{X}$ =305,03) ve güvenlik ($\bar{X}$ =310,04) alt boyutunda erkek katılımcıların, sosyal ($\bar{X}$ =291,13) alt boyutunda ise kadın katılımcıların yüksek sıra ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Ek olarak, cinsiyet gruplarının internet bağımlılığı puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak için yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, kadın ve erkek katılımcıların internet bağımlılığı toplam puanlarının sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (U=35326,50; Z=-0,45; p>0,05)(Tablo 2).

Tablo 2: BARTÖ ve İBÖ toplam puanlarının cinsiyet kategorileri açısından karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	Sıralar Ortalaması	U	Z	p
BARTÖ Okulda Etik	Kadın	263,25	34515,00	-0,98	0,329
	Erkek	276,29			
BARTÖ Gündelik Yaşamda Etik	Kadın	251,08	31350,00	-3,13	0,002
	Erkek	287,63			
BARTÖ Yatırım	Kadın	263,82	34663,50	-0,89	0,372
	Erkek	275,76			
BARTÖ Şans Oyunları	Kadın	232,41	26496,00	-6,10	0,000
	Erkek	305,03			
BARTÖ Sağlık	Kadın	265,93	35212,50	-0,62	0,537
	Erkek	273,79			
BARTÖ Güvenlik	Kadın	227,03	25098,00	-6,21	0,000
	Erkek	310,04			
BARTÖ Eğlence	Kadın	257,78	33091,50	-1,76	0,078
	Erkek	281,39			
BARTÖ Sosyal	Kadın	291,13	30777,00	-3,05	0,002
	Erkek	250,31			
İBÖ Toplam Puanları	Kadın	272,63	35326,50	-0,45	0,652
	Erkek	266,57			

BARTÖ: Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Riskli davranış alanları ile internet bağımlılığı arasındaki olası ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla değişkenler Spearman-Brown sıra farkları korelasyon analizine alınmıştır. Analiz sonucu, riskli davranış alanlarının tümünün internet bağımlılığı ile pozitif yönde anlamlı doğrusal ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir (Tablo 3). İnternet bağımlılığının riskli davranış alanlarını açıklama düzeyi için hesaplanan belirlilik katsayıları (R^2) okulda etik dışı davranışlar alt boyut puanlarının %12'sinin, gündelik yaşamda etik dışı davranışlar alt boyut puanlarının %11'inin, yatırım alt boyut puanlarının %3'ünün, şans oyunları alt boyut puanlarının %10'unun, sağlık alt boyut puanlarının %6'sının, güvenlik alt boyut puanlarının %11'inin, eğlence alt boyut puanlarının %6'sının, sosyal alt boyut puanlarının ise %7'sinin internet bağımlılığı puanı ile açıklanabildiğini ifade etmektedir. Spearman-rho (ρ) katsayıları incelendiğinde, yatırım ve sağlık alt alanlarında düşük, okulda etik dışı davranışlar, gündelik yaşamda etik dışı davranışlar, şans oyunları, güvenlik, eğlence ve sosyal alt alanlarda ise orta düzeyde anlamlı korelasyon görülmektedir.

Tablo 3: BARTÖ alt boyut toplam puanları ile İBÖ Toplam puanı arasındaki ilişkinin korelasyon analizi ile incelenmesi

Değişken	İBÖ- ρ
BARTÖ Okulda Etik	0,356**
BARTÖ Gündelik Yaşamda Etik	0,341**
BARTÖ Yatırım	0,196**
BARTÖ Şans Oyunları	0,327**
BARTÖ Sağlık	0,257**
BARTÖ Güvenlik	0,293**
BARTÖ Eğlence	0,266**
BARTÖ Sosyal	0,255**

** <0,01; BARTÖ: Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Tablo 4: Kadınların ve erkeklerin BARTÖ alt boyut toplam puanları ile İBÖ toplam puanı arasındaki ilişki

Değişken	İBÖ	
	Kadın	Erkek
BARTÖ Okulda Etik	0,306**	0,402**
BARTÖ Gündelik Yaşamda Etik	0,291**	0,391**
BARTÖ Yatırım	0,196**	0,202**
BARTÖ Şans Oyunları	0,278**	0,390**
BARTÖ Sağlık	0,244**	0,275**
BARTÖ Güvenlik	0,374**	0,233**
BARTÖ Eğlence	0,237**	0,300**
BARTÖ Sosyal	0,269**	0,245**

* <0,05 , ** <0,01; BARTÖ: Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Cinsiyet değişkeninin araştırılan ilişki üzerindeki olası etkisini tespit edebilmek için, aynı korelasyon analizi cinsiyet grupları için ayrı ayrı olacak şekilde tekrar uygulanmıştır (Tablo 4). Yalnız kadın katılımcıların korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, İBÖ toplam puanı ile BARTÖ okulda etik dışı davranışlar, gündelik yaşamda etik dışı davranışlar, şans oyunları, sağlık ve eğlence alt alanları arasındaki korelasyon katsayılarının, her iki cinsiyet grubunun beraber alındığı analizde de olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlı fakat düşüş gösterdiği, söz konusu bu alt alanların erkek katılımcıların toplam puanlarının analizinde daha yüksek korelasyon katsayısına sahip olduğu, dolayısıyla belirlilik katsayısının da erkek katılımcıların etkisiyle artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bunun yanında, yalnız erkek katılımcıların İBÖ toplam puanları ile BARTÖ sosyal ve güvenlik alt alanları arasındaki korelasyon katsayılarında düşüş görülmüş fakat tüm alt alanlarda anlamlılık devam etmiştir. Genel korelasyon analizinde İBÖ toplam puanı ile BARTÖ yatırım alt alanı

arasında anlamlı bulunan korelasyon analizi sonuçları, cinsiyet değişkeni ile internet bağımlılığı ve risk alma davranışları arasındaki ilişkinin korelasyon katsayıları düzeyinde yorumlanmaya açık fakat istatistiksel anlamlılık düzeyinde ayırıcı bir unsur olmadığına işaret etmektedir.

Tablo 5: BARTÖ genel toplam puanının İBÖ grupları açısından incelenmesi

İBÖ Grupları	n	Sıralar Ortalaması	sd	χ^2	p
O.İ.K.	177	193,18	2	70,244	0,000
İ.B.R.A.	318	300,04			
İ.B.	44	361,90			
Toplam	539				

BARTÖ: Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği, O.İ.K.: Ortalama İnternet Kullanımı, İ.B.R.A.: İnternet Bağımlılığı Riski Altında, İ.B.: İnternet Bağımlılığı

Tablo 6: BARTÖ genel toplam puanının İBÖ grupları açısından incelenmesi

Değişken	İBÖ Grupları	Sıralar Ortalaması	U	Z	p
BARTÖ Genel Toplam Puan	O.İ.K.	184,22	16854,000	-7,40	0,000
	İ.B.R.A.	283,50			
BARTÖ Genel Toplam Puan	O.İ.K.	97,96	1586,000	-6,08	0,000
	İ.B.	163,45			
BARTÖ Genel Toplam Puan	İ.B.R.A	176,04	5260,500	-2,66	0,008
	İ.B.	220,94			

BARTÖ: Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği, O.İ.K.: Ortalama İnternet Kullanımı, İ.B.R.A.: İnternet Bağımlılığı Riski Altında, İ.B.: İnternet Bağımlılığı

Tablo 7: BARTÖ alt boyut toplam puanlarının İBÖ grupları açısından incelenmesi

Alt Boyut	Grup	n	Sıralar Ortalaması	sd	χ^2	p
BARTÖ Okulda Etik	O.İ.K.	177	206,80	2	50,873	0,000
	İ.B.R.A.	318	292,86			
	İ.B.	44	359,05			
BARTÖ Gündelik Yaşamda Etik	O.İ.K.	177	209,10	2	56,875	0,000
	İ.B.R.A.	318	294,71			
	İ.B.	44	336,39			
BARTÖ Yatırım	O.İ.K.	177	236,02	2	13,240	0,01
	İ.B.R.A.	318	284,34			
	İ.B.	44	303,09			
BARTÖ Şans Oyunları	O.İ.K.	177	221,18	2	38,500	0,000
	İ.B.R.A.	318	286,86			
	İ.B.	44	344,56			
BARTÖ Sağlık	O.İ.K.	177	231,30	2	22,030	0,003
	İ.B.R.A.	318	283,17			
	İ.B.	44	330,50			
BARTÖ Güvenlik	O.İ.K.	177	214,17	2	36,039	0,000
	İ.B.R.A.	318	293,11			
	İ.B.	44	327,55			
BARTÖ Eğlence	O.İ.K.	177	220,24	2	32,415	0,000
	İ.B.R.A.	318	287,25			
	İ.B.	44	345,53			
BARTÖ Sosyal	O.İ.K.	177	208,83	2	41,101	0,000
	İ.B.R.A.	318	298,35			
	İ.B.	44	311,18			

BARTÖ: Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeği, İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği, O.İ.K.: Ortalama İnternet Kullanımı, İ.B.R.A.: İnternet Bağımlılığı Riski Altında, İ.B.: İnternet Bağımlılığı

İnternet bağımlısı olan, bağımlılık riski taşıyan ve ortalama seviyede internet kullanan bireylerin risk alma davranışlarında farklılık olup olmadığını ortaya çıkartmak için, İBÖ toplam puanlarına göre gruplandırılan katılımcıların BARTÖ genel puanı ile alt boyutlardan aldıkları puanlar Kruskal-Wallis H (Tablo 5; Tablo 7) ve Mann-Whitney U (Tablo 6; Tablo 8) testi ile analiz edilmiştir.

BARTÖ genel toplam puanının, İBÖ grupları açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemek için gerçekleştirilen Kruskal-Wallis H testi sonucunda internet bağımlılığı ($\bar{X}=361,90$), internet bağımlılığı riski altında ($\bar{X}=300,04$) ve ortalama internet kullanımı ($\bar{X}=193,18$) kategorilerindeki bireylerin sıra ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan Bonferroni düzeltilmeli Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre fark ortalama internet kullanımı – internet bağımlılığı riski altında ($U=16854,000$; $Z=-7,40$; $p<0,001$), ortalama internet kullanımı – internet bağımlılığı ($U=1586,000$; $Z=-6,08$; $p<0,001$) ve internet bağımlılığı riski altında – internet bağımlılığı ($U=5260,500$; $Z=-2,66$; $p<0,01$) gruplarından kaynaklanmaktadır. Bu sonuçla birlikte katılımcıların BARTÖ genel toplam puanlarının internet bağımlılığının her düzeyinde farklılaştığı görülmektedir.

Ortalama internet kullanan katılımcılar, internet bağımlılığı riski altındaki katılımcılar ve internet bağımlılığı düzeyindeki bireyler arasında, tüm risk alma davranışı alt alanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüş, ortalama internet kullanan bireylerin risk alma davranışı alt alanlarına ait sıra ortalamalarının, internet bağımlılığı riski altındaki ve internet bağımlılığı düzeyindeki bireylerin sıra ortalamalarından düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan Bonferroni düzeltilmeli Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre; ortalama internet kullanımı – internet bağımlılığı riski altındaki grup ile ortalama internet kullanımı – internet bağımlılığı grubu tüm risk alma davranışı alt alanlarında farklılaşmakta, tüm alt alanlarda ortalama internet kullanımı grubu daha düşük puan ortalamasına sahiptir. İnternet bağımlılığı riski altındaki grup ile internet bağımlılığı grubu ise yatırım, güvenlik ve sosyal alt boyutlar haricinde farklılık göstermekte, farklılık olan alt alanların tümünde internet bağımlılığı grubu daha yüksek puan ortalaması vermektedir. Elde edilen sonuçlar, internet bağımlısı ve bağımlılık riski taşıyan kişilerin gündelik hayatta risk alma davranışı gösterme eğilimlerinin, ortalama internet kullanım özellikleri gösteren kişilerden daha yüksek olduğunu, internet bağımlılığı düzeyinde risk alma davranışlarının tümünün anlamlı yükselme gösterdiğini ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA

Bu çalışma, cinsiyet gruplarının hangi alanlarda daha fazla risk alma davranışı sergilediklerini tespit etmek, internet kullanımının bağımlılık ekseninde derecesini saptayarak cinsiyetler arasındaki farkı bulgulamak ve gündelik hayattaki risk alma davranışı ile internet kullanımı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla 539 kişilik örneklem ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın ilk sorusu kadın ve erkeklerin gündelik hayatın hangi alanında daha fazla riskli davranış sergilediğine yöneliktir. Analiz sonuçları, cinsiyet gruplarının risk alma davranışlarında farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur: Erkekler güvenlik ve şans oyunları alanları ile gündelik hayatta etik alanındaki riskli davranışlarda üst sıradayken, kadınlar sosyal alanda daha fazla riskli davranış sergilemektedir. Okulda etik, yatırım, sağlık ve eğlence alanlarında cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiş olmakla beraber tüm bu alanlarda erkeklerin yüksek puan ortalamasına sahip oluşu dikkat çekicidir. Sosyolojik araştırmalar, kadınların erkeklerden daha az risk aldığını çok kez belirterek, bu farkı kadınlar ve erkekler arasındaki bireysel farklılıklara bağlamaktadır (51–53). Bahsi geçen bireysel farklılıklar

hususuna kaynaklık eden geçmiş ampirik kanıtlar incelendiğinde, erkeklerin uyarılma seviyelerinin daha düşük olduğunu ileri süren heyecan arayan kişilik (20) ve risk alma için eril bağlamda değerli bir eğilim olduğuna dair mevcut kalıpyargıların, erkekleri daha fazla risk almaya motive ettiğini savunan görüş (54) öne çıkmakta, bu görüşlerin yanında cinsiyet farklılığının bağlama göre değişeceği ve bazı bağlamların kadınları daha fazla risk almaya teşvik edebileceği fikri sunulmaktadır. Sosyal alan hariç istatistiki olarak anlamlı olan ve olmayan alt alanların tamamında erkeklerin daha yüksek risk alma davranışı puanlarına sahip oluşu, bu manada literatürle uyum göstermektedir.

Alanlar özelinde cinsiyet farklılıklarına ilişkin sınırlı literatürü ele alan bir meta-analizde, konu hakkında yapılan çalışmaların %60'ının erkeklerde kadınlardan daha fazla riskli davranış tespit ettiği, %40'ının ise cinsiyet farkı bulamadığı veya kadınlardan yana farklılık bulduğuna dair belirlenmiştir (51). Bu noktada bireylerin sosyokültürel koşullarla biçimlendirilmiş riskli davranış yahut subjektif risk algılarının belirleyici bir unsur olabileceğini belirtmemiz gerekir. Bağlamın teşvik ediciliği savı, mevcut cinsiyet kalıpyargıları ile değerlendirildiğinde, gündelik hayatta yaygın olarak karşılaşılan ve risk almayı gerektiren yahut risk alma davranışı ihtimali taşıyan durumlar, erkekler için elverişli ya da olası, kadınlar için ise geçmişten bu yana kısıtlanarak en temelde davranışsal anlamda zayıf bir ihtimal haline getirilmiş olabilir. Böyle bir ortamda kadınların daha az, erkeklerin ise daha fazla riskli davranış göstermesi beklenen bir sonuç olacaktır. Nitekim güncel literatür, cinsiyetçi bir kalıpyargı olarak, risk alma için kadınların yetkinliğini sorgulatan, erkeklerin yetkinliğini ise destekleyen yönüne dikkat çekerek, eleştirel bir değerlendirme ile risk alma için kadınlar için bir dezavantaj haline getirildiğine işaret etmektedir (55,56). Çalışma ile ulaşılan sonuçlarda erkeklerin daha yüksek risk alma davranışı puanlarına sahip oluşu bu eleştirel değerlendirme ile sorgulanabilecek olsa da, kadınların risk alması beklenmeyen fakat ilişkisel bağlamda ele alındığında daha yetkin oldukları öngörülebilir sosyal alanda riskli davranışlar sergiliyor oluşları, kadınların her zaman erkeklerden daha az risk aldığı ya da riskli davranışlarda bulunduğu önceki çalışmaların sonuçlarına meydan okuyabilecek önemli bir bulgudur.

Kadın ve erkek katılımcıların internet bağımlılığı hususunda istatistiksel anlamda ayrışmadıkları görülmektedir. Konuyla ilgili literatürde benzer bulgulara sahip araştırmalar (57) olmasına karşın, Türk örnekleme yapılan çalışmaların çoğunda cinsiyet ve internet bağımlılığı arasında anlamlı bağlantılar bulunduğu belirtilmektedir (58–60). Bu çalışma ile elde edilen sonuç, Türk örnekleme mevcut bulguların aksini göstermekte, yapılacak sonraki çalışmalarda araştırılmaya değer bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmanın ikinci sorusunda risk alma davranışı ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye odaklanılmış, risk alma davranışı için ölçülen alt alanların tamamı ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Literatürde gündelik hayattaki riskli davranışlar ile internet bağımlılığını veya riskli internet kullanımını ilişkilendiren az sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmanın bir amacı da tespit edilen boşluğa katkı sağlama ve bir risk alma davranışı olarak internet kullanımını sunmaktır. Davranışsal bir bağımlılık olarak internet bağımlılığının, kompulsif alışveriş, patolojik kumar oynama gibi başka davranışsal bağımlılıklar ile riskli karar alma, heyecan arama, dürtüsellik gibi benzer nörobilişsel bağlantıları ve kişilik özelliklerini paylaştığı bilinmektedir (61,62). Konu ile alakalı deneysel bir çalışmada, internet bağımlısı kişilerin riskli durumları daha ilgi çekici buldukları ve riskli davranışlara daha açık oldukları, risk alma davranışları söz konusu olduğunda zihinlerinin bağımlı olmayan kişilerden farklı işlediği ortaya konmuştur (63). Yapılan bu çalışma ile önceki literatürle paralel sonuçlara ulaşılmış, tüm bilinenlere ek olarak gündelik ve akademik yaşamda kurallara uyum, finansal kararlar, sosyal ilişkiler, şans oyunları, eğlence, güvenlik ve sağlıkla ilişkili durumlar ile internet bağımlılığının ilişkili olduğu bulunmuştur. Dördüncü soru, bu ilişkinin internet kullanımının hangi düzeyinde farklılaştığı üzerinedir. Burada da

sonuçlar literatürü ve çalışmanın amacını destekler nitelikte elde edilmiştir: Üç kesme noktası ile internet kullanımına göre düzeyleri tespit edilen katılımcılardan internet bağımlısı ve internet bağımlılığı riski taşıyan kişiler, interneti ortalama kabul edilebilir düzeyde kullananlardan daha fazla riskli davranış göstermektedir. Bağımlılık riski taşıyan ve bağımlı kişiler de risk almada birbirlerinden farklı sonuçlara sahiptir. Elde edilen bu sonuç ile, kişilerin internet kullanımları ile gündelik hayattaki riskli davranışları arasında açık bir ilişkinin varlığı, sanal bağımlılığın veya bağımlılık öncesi düzeyin risk alma algısında değişime yol açtığı vurgulanmaktadır.

Çalışmada, internet bağımlılığı ile risk alma davranışları arasındaki ilişkide cinsiyetin etkisi de araştırılmıştır. Analiz sonucunda, kadınların ve erkeklerin internet bağımlılığı puanları ile risk alma davranışlarının tamamı ilişkili bulunmuştur. Bununla beraber istatistikî bulgular, okulda ve gündelik yaşamda etik dışı davranışlar, yatırım, şans oyunları, sağlık ve eğlence alanlarındaki risk alma davranışları ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide erkeklerin, güvenlik ve sosyal alt alanda ise kadınların ilişki katsayılarının daha büyük olduğuna işaret etmektedir. Bu sonuç ile, sosyal ve güvenlik alt alanları haricindeki alanlarda erkekler daha yüksek risk alıyor olarak görünse de, internet bağımlılığı ile riskli davranış alanları arasındaki ilişkinin cinsiyetler ekseninde değişkenlik gösterdiği ve erkeklerin bir ya da daha fazla alandaki riskli davranışlarının doğrudan ya da dolaylı olarak diğer alanlara genellenemeyeceği bulgulanmıştır.

Sonuç olarak kadınların ya da erkeklerin daha fazla riskli davranış göstereceği, daha yüksek internet bağımlılığı sergileyeceği gibi geçmiş çalışmaları destekleyen ya da desteklemeyen bir hipotez üzerine değil, bütünüyle bağımsız sorular üzerinden tasarlanan bu çalışma, risk alma davranışları ve internet kullanımı arasındaki ilişkinin cinsiyet etkisinde ayrıştırılması ile, daha önce değinilen cinsiyet kalıpyargılarına ve geçmiş çalışmalarda kadın ve erkeklerin riskli davranışlarına ilişkin birbirini destekleyen sonuçlara bir antitez ortaya koymaktadır. Çalışma, hem bu yönü hem de birbiriyle yenice ilişkilendirilmeye başlanan, belki de yakın gelecekte beraberce ele alınacak iki kavrama yönelik sunduğu nicel veri ve öncül sonuçlar ile önem taşımaktadır. Çalışmada ölçülen ve tamamı reel hayatın bir boyutu olarak ele alınan risk alma davranışlarına ek olarak, anılan davranışların bütünüyle ilişkisi açık olan internet kullanımının, bir “siber alt alan” olarak risk alma davranışları arasında değerlendirilebilmesi fikrinin gelecek çalışmalarda üzerinde durulması gereken bir konu olduğu düşünülmektedir. Veri toplama aşamasında, uluslararası literatürde de sıkça kullanılan Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeğindeki (DOSPİRT-BARTÖ) maddelerin belirttiği riskli davranışların kadınsı ve erkeksi boyutta nasıl algılandığı, bu algının sonuçlara olan etkisi, maddelerin risk almanın eril bir davranış olduğu kalıpyargısını taşıyor olma ihtimali ve bu etki ile madde havuzundan erkeklerin daha yüksek puan verip kadınların çekimser kalacağı maddelerin seçilmiş olabileceği hususlarına dair eleştirel çalışmalar incelendiğinde, cinsiyet farklılıklarının seçilen belirli maddelerden ileri geliyor oluşu ve bu durumun “maskülen bir kişilik özelliği olarak risk alma” savını tartışmaya açabileceği (64), risk alma davranışlarının kadınsı formlarının gözden kaçırıldığı (65), sosyal alanın maskülen bir risk alma alanı olarak görülmemesi nedeniyle kadınların daha yüksek puan aldığı (64) gibi çok sayıda değerlendirmeye ulaşılmıştır. Bu sebeplerle cinsiyet kalıpyargılarından arındırılmış, kadınsılık ve erkeksilik yönünden değerlendirilmiş, daha geniş risk alanlarında ve cinsiyetler yönünde daha dengeli ölçüm araçlarının kullanılması yahut geliştirilmesi önemli bir adım olacak ve gelecek çalışmaların genellenebilirliğine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

1. Furby L, Beyth-Marom R. Risk taking in adolescence: A decision-making perspective. *Dev Rev* 1992; 12: 1–44.
2. American Psychological Association. *APA Dictionary of Psychology* (2nd ed.). 2. baskı. VandenBos GR, editör. Washington DC: American Psychological Association; 2015
3. Womack SD, Hook JN, Reyna SH, Ramos M. Sleep loss and risk-taking behavior: a review of the literature. *Behav Sleep Med* 2013; 11: 343–359.
4. Ben-Zur H, Zeidner M. Threat to life and risk-taking behaviors: A review of empirical findings and explanatory models. *Pers Soc Psychol Rev*. 2009; 13: 109-128.
5. Gullone E, Moore S. Adolescent risk-taking and the five-factor model of personality. *J Adolesc* 2000; 23: 393–407.
6. Brizer D, Castaneda R. Clinical addiction psychiatry. *Clin Addiction Psychiatry*. 2010. 1–257 s.
7. Winston AP, Hardwick E, Jaber N. Neuropsychiatric effects of caffeine. *Adv Psychiatr Treat* 2005; 11: 432–439.
8. Leigh BC. Peril, chance, adventure: concepts of risk, alcohol use and risky behavior in young adults. *Addiction* 1999; 94: 371–383.
9. Buss DM. Evolutionary personality psychology. *Annu Rev Psychol* 1991; 42: 459–491.
10. Trimpop R. *The Psychology of Risk Taking Behavior*. Amsterdam: North Holland; 1994. 416 s.
11. Bechara A, Tranel D, Damasio H. Characterization of the decision-making deficit of patients with ventromedial prefrontal cortex lesions. *Brain* 2000; 123: 2189–2202.
12. Singer T, Critchley HD, Preuschoff K. A common role of insula in feelings, empathy and uncertainty. *Trends Cogn Sci* 2009; 13: 334–340.
13. Kreek MJ, Nielsen DA, Butelman ER, LaForge KS. Genetic influences on impulsivity, risk taking, stress responsivity and vulnerability to drug abuse and addiction. *Nat Neurosci* 2005; 8: 1450-1457.
14. Eysenck HJ. *The Biological Basis of Personality*. New Brunswick, New Jersey, USA: Transaction Publishing; 2006.
15. Eysenck HJ. Biological dimensions of personality. Pervin LA, editor. *Handbook of Personality: Theory and Research*. New York, NY, US: Transaction Publishing; 1950.
16. Eysenck HJ. *Dimensions of Personality*. New Brunswick, New Jersey, USA: Transaction Publishing; 1950: 308.
17. Buss A, Plomin R. *Temperament: Early Developing Personality Traits*. London: Psychology Press; 198: 196.
18. Trimpop R., Kerr J., Kirkcaldy B. Comparing personality constructs of risk-taking behavior. *Pers Individ Dif* 1998; 26: 237–254.
19. Whiteside SP, Lynam DR. The five factor model and impulsivity: Using a structural model of personality to understand impulsivity. *Pers Individ Dif* 2001; 30: 669–689.
20. Zuckerman M, Kuhlman DM. Personality and risk-taking: Common biosocial factors. *J Pers* 2000; 68: 999–1029.
21. Donovan JE. Adolescent alcohol initiation: A review of psychosocial risk factors. *J Adolesc Health* 2004; 35: 529.e7-529.e18.
22. Hermens DF, Scott EM, White D, et al. Frequent alcohol, nicotine or cannabis use is common in young persons presenting for mental healthcare: A cross-sectional study. *BMJ Open* 2013; 3: e002229.
23. Charness G, Gneezy U. Strong evidence for gender differences in risk taking. *J Econ Behav Organ* 2012; 83: 50–58.
24. Eckel CC, Grossman PJ. Sex differences and statistical stereotyping in attitudes toward financial risk. *Evol Hum Behav* 2002; 23: 281–295.
25. Cobey KD, Stulp G, Laan F, et al. Sex differences in risk taking behavior among dutch cyclists. *Evol Psychol* 2013; 11: 350–364.
26. Eker İ, Yılmaz B. Risk alma davranışı: Çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı temelinde bir değerlendirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2016; 19: 27–36.
27. Mohammadpoorasl A, Ghahramanloo AA, Allahverdipour H. Risk-taking behaviors and subgrouping of college students: a latent class analysis. *Am J Mens Health* 2013; 7: 475–481.
28. Livingstone S, Helsper E. Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: the role of online skills and internet self-efficacy. *New Media Soc* 2010; 12: 309–329.
29. Dowdell EB, Bradley PK. Risky internet behaviors: A case study of online and offline stalking. *J Sch Nurs* 2010; 26: 436–442.

30. Ko CH, Hsiao S, Liu GC, et al. The characteristics of decision making, potential to take risks, and personality of college students with Internet addiction. *Psychiatry Res* 2010; 175: 121–125.
31. Slater MD. Alienation, aggression, and sensation seeking as predictors of adolescent use of violent film, computer, and website content. *J Commun* 2003; 53: 105–121.
32. Özdemir Y, Kuzucu Y, Ak Ş. Depression, loneliness and internet addiction: How important is low self-control? *Comput Human Behav* 2014; 34: 284–290.
33. Finn PR. Motivation, working memory, and decision making: a cognitive-motivational theory of personality vulnerability to alcoholism. *Behav Cogn Neurosci Rev* 2002; 1: 183–205.
34. Kelley AE, Schochet T, Landry CF. Risk taking and novelty seeking in adolescence: Introduction to part I. *Ann N Y Acad Sci* 2004; 1021: 27–32.
35. Lukasiewicz M, Neveu X, Blecha L, et al. Pathways to substance-related disorder: a structural model approach exploring the influence of temperament, character, and childhood adversity in a national cohort of prisoners. *Alcohol Alcohol* 2008; 43: 287–295.
36. Lejuez CW, Aclin WM, Bornoalova MA, Moolchan ET. Differences in risk-taking propensity across inner-city adolescent ever- and never-smokers. *Nicotine Tob Res* 2005; 7: 71–79.
37. Forbush KT, Shaw M, Graeber MA, et al. Neuropsychological characteristics and personality traits in pathological gambling. *CNS Spectr* 2008; 13: 306–315.
38. Ko CH, Yen JY, Chen CC, et al. Tridimensional personality of adolescents with internet addiction and substance use experience. *Can J Psychiatry* 2006; 51: 887–894.
39. Bornoalova MA, Daughters SB, Hernandez GD, et al. Differences in impulsivity and risk-taking propensity between primary users of crack cocaine and primary users of heroin in a residential substance-use program. *Exp Clin Psychopharmacol* 2005; 4: 311–318.
40. Guo L, Mei S, Ming Z. Research on sensation seeking, internet addiction disorder and related factors in college students. *Educ Sci* 2009; 3:13.
41. Lejoyeux M, McLoughlin M, Adès J. Epidemiology of behavioral dependence: Literature review and results of original studies. *Eur Psychiatry* 2000; 15: 129–134.
42. Lin SSJ, Tsai CC. Sensation seeking and internet dependence of Taiwanese high school adolescents. *Comput Human Behav* 2002; 18: 411–426.
43. Zuckerman M. Faites vos jeux anouveau: Still another look at sensation seeking and pathological gambling. *Pers Individ Dif* 2005; 39: 361–365.
44. Öner ET. Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeğinin Türk üniversite öğrencilerine uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2009.
45. Blais AR, Weber EU. A domain-specific risk-taking (DOSPERT) scale for adult populations. *Judgm Decis Mak* 2006; 1: 33-47.
46. Balta ÖÇ, Horzum MB. İnternet Bağımlılığı Testi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama* 2008; 7(13): 87-102.
47. Weber EU, Blais AR, Betz NE. A domain-specific risk-attitude scale: measuring risk perceptions and risk behaviors. *J Behav Decis Mak* 2002; 15: 263–290.
48. Kozan K. Davranış bilimleri araştırmalarında sosyal beğenirlik boyutu ve Türkiye için bir Sosyal Beğenirlik Ölçeği. *ODTÜ Gelişme Dergisi* 1983; 10: 447–478.
49. Young KS. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology Behav* 1998; 1: 237–244.
50. Widyanto L, McMurran M. The psychometric properties of the internet addiction test. *Cyberpsychology Behav* 2004; 7: 443–450.
51. Byrnes JP, Miller DC, Schafer WD. Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychol Bull* 1999; 125: 367–383.
52. Croson R, Gneezy U. Gender differences in preferences. *J Econ Lit* 2009; 47: 448–474.
53. Finucane ML, Slovic P, Mertz CK, et al. Gender, race, and perceived risk: The “white male” effect. *Health Risk Soc* 2000; 2: 159–172.
54. Kelling GW, Zirkes R, Myerowitz D. Risk as value: A switch of set hypothesis. *Psychol Rep* 1976; 38: 655–658.
55. Fisk SR. Who’s on top? Gender differences in risk-taking produce unequal outcomes for high-ability women and men. *Soc Psychol Q* 2018; 81: 185–206.
56. Fisk SR. Gender stereotypes, risk-taking, and gendered mobility. *Adv Group Process* 2016; 33: 179–210.
57. Kumcağız H. Examination of turkish university students’ internet addiction in relation to their parental attachment styles and sociodemographics. *SAGE Open* 2019; 9: 215824401984594.
58. Aslan E, Yazıcı A. Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve ilişkili sosyodemografik faktörler. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2016; 19: 109–117.

59. Durak Batıgün A, Kılıç N. İnternet bağımlılığı ile kişilik özellikleri, sosyal destek, psikolojik belirtiler ve bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi* 2011; 26(67): 1–10.
60. Odacı H, Kalkan M. Problematic internet use, loneliness and dating anxiety among young adult university students. *Comput Educ* 2010; 55: 1091–1097.
61. Charlton JP, Danforth IDW. Distinguishing addiction and high engagement in the context of online game playing. *Comput Human Behav* 2007; 23: 1531–1548.
62. Potenza MN, Leung H-C, Blumberg HP, et al. An fMRI stroop task study of ventromedial prefrontal cortical function in pathological gamblers. *Am J Psychiatry* 2003; 160: 1990–1994.
63. Seok JW, Lee KH, Sohn S, Sohn JH. Neural substrates of risky decision making in individuals with Internet addiction. *Aust New Zeal J Psychiatry* 2015; 49 :923–932.
64. Morgenroth T, Fine C, Ryan MK, Genat AE. Sex, drugs, and reckless driving. *Soc Psychol Personal Sci* 2018; 9: 744–753.
65. Nelson JA. The power of stereotyping and confirmation bias to overwhelm accurate assessment: the case of economics, gender, and risk aversion. *J Econ Methodol* 2014; 21: 211–231.